

PREKODRAVLJE U SREDNJEM VIJEKU

PREKODRAVLJE REGION IN THE MIDDLE AGES

Ranko PAVLEŠ

Starigrad, Koprivnica

ranko.pavles@kc.t-com.hr

Received / Primljeno: 12. 12. 2022.

Accepted / Prihvaćeno: 12. 5. 2023.

Original scientific paper / Izvorni znanstveni rad

UDK / UDC: 94(497.525.1Gola)“04/14”

94(497.525-282Drava)“04/14”

SAŽETAK

U ovom radu obrađen je srednjovjekovni dio povijesti Prekodravlja, hrvatskog teritorija sjeverno od rijeke Drave nasuprot Podravini. Danas je to područje općine Gola u Koprivničko- križevačkoj županiji. Područje je u srednjem vijeku bilo podijeljeno između imanja Zakany i Breznica te se zato u radu nastojalo prikazati povijest tih dvaju posjeda s posebnim naglaskom na njihovoj toponimiji i teritorijalnom ustroju. Nabrojena su sva naselja, od kojih je većina nestala. Također, navedena su sva ostala mjesna imena koja se pojavljuju u dokumentima i provedena je njihova analiza. Imanju Zakany, koje je zauzimalo zapadni dio Prekodravlja, pripadalo je nekoliko sela, od kojih je samo za jedno dokazano da se nalazilo u Prekodravlju. Posjed je imao i dva trgovišta te kaštel kao sjedište uprave. Imanje Breznica/Berzence imalo je dvadesetak sela, dvije utvrde - Breznicu i Svetu Elizabetu te trgovište. U dijelu posjeda koji se prostirao u današnjem Prekodravlju nalazilo se pet ili šest sela te utvrda i trgovište Sveta Elizabeta. U radu se nastojalo dokazati da je u srednjem vijeku Prekodravlje u svom zapadnom dijelu bilo šire te se pružalo sve do današnjih sela Drnje i Sigetec.

Ključne riječi: Općina Gola, Prekodravlje, srednji vijek, Zakany, Berzence

Key words: The Municipality of Gola, Prekodravlje region, Middle Ages, Zakany, Berzence

UVOD

Republika Hrvatska preko rijeke Drave ima tri područja koja možemo, s naše točke gledišta, zvati Prekodravlje, a svako od njih odlikuje se drugačijim osobinama i posebnim uvjetima pod kojima je ušlo u sastav naše zemlje. Prvo i najveće je Međimurje na sjeverozapadu, drugo je Baranja na sjeveroistoku, a treće se nalazi između ovih dvaju i nosi ime Prekodravlje. Neobičan je to uski komad zemlje nasuprot koprivničkoj i đurđevačkoj Podravini, između rijeke Drave i potoka Ždalice, odnosno državne granice.

Prekodravlje se kao posebna teritorijalna cjelina formiralo u novije doba, ali u srednjem vijeku ono je bilo dio drugačijih upravnih i posjedovnih jedinica. Osim što je rijeka Drava označavala granicu između kraljevina Ugarske i Slavonije, ovaj prostor uz lijevu obalu rijeke bio je podijeljen između imanja Zakany i Berzence pa se njegova srednjovjekovna povijest ne može ispričati izvan njihovih okvira. Današnja međudržavna granica siječe te stare međe i donekle je problem u proučavanju ove povijesti. Problem u proučavanju stare toponimije predstavljaju i velike promjene koje su se na ovom prostoru događale tijekom povijesti. Nakon što su Slaveni došli na rijeku Dravu u VI. stoljeću, imenovali su objekte u svom okolišu na svoj način. U X. stoljeću u Panonsku nizinu dolaze Mađari i ona se većim dijelom ispraznila, ali uz Dravu je ostalo starog stanovništva od kojega Mađari preuzimaju toponime i prilagođavaju ih svom jeziku. Slijedi XVI. stoljeće kad je stanovništva gotovo nestalo i sačuvan je samo dio toponima. Njih su dijelom preuzeli Hrvati koji se u XVIII. stoljeću iz Podravine naseljavaju

u Prekodravlju pa i dalje, sjeverno u Breznicu i okolicu, ali i oni sa sobom donose svoja mjesna imena. Slijedi proces mađarizacije i ljudi i mjesnih imena sjeverno od hrvatsko- mađarske državne granice, a južno od nje prevladali su hrvatski toponimi sa samo pokojim ostatkom iz slavenskog i mađarskog vremena. Tako je na terenu nastala neobična situacija u vezi s mjesnim imenima među kojima treba istražiti koje je od njih iz kojeg vremena i što je značilo u vrijeme nastanka. Dakle, ovdje imamo povijesni suživot i kompeticiju Mađara i Hrvata i zato će na starijoj povijesti Prekodravlja još morati poraditi i mađarska i hrvatska historiografija, kao i obje u suradnji. U ovom članku donosim spoznaje o srednjem vijeku ovog prostora do kojih sam dosad uspio doći.

O Prekodravlju u srednjem vijeku pisali su Tomislav Đurić i Dragutin Feletar,¹ Hrvoje Petrić,² Ivan Večenaj Tišlarov³ i Krešimir Regan.⁴ Ovi radovi su najvećim dijelom bili usredotočeni na ostatke utvrde Pepelare, ali su ponekad zahvaćali i širi prostor. Najopsežniji je svakako rad Ivana Večenaja Tišlarova u koji je uloženi veliki trud, ali, nažalost, sa slabim rezultatima u znanstvenom smislu.

POSJED BREZNICA/BERZENČE

Prve pouzdane i meni dostupne podatke o posjedu Breznica našao sam u dva dokumenta iz 1377. godine u kojima se spominju i njegovi vlasnici, plemići De Berzenche. To su Lorand i Petar, sinovi Marka kao jedna grana obitelji te Stjepan, sin Demetrija iz druge grane, kao i još neki njihovi članovi među kojima se vrši podjela.⁵ Dvije isprave izdane istog dana vrlo su zanimljive jer donose niz mjesnih imena i imena ljudi na ovom posjedu, o čemu će više biti riječi dalje u tekstu. Kao što je tada bilo uobičajeno, radila se podjela pojedinih sela pa i manjih čestica unutar imanja tako da nitko nije dobio zao-kruženi dio koji bi se mogao odvojiti u zaseban posjed. Tako se čuvala cjelovitost imanja jer bi ga nakon izumiranja neke od grana obitelji nasljeđivali srodnici i ono bi ostalo u komadu i u vlasništvu obitelji.

Plemići De Berzenche su 1330. godine došli u posjed imanja Mušinja (danas Šandrovac pokraj Bjelovara) zamjenom sa svojim rođacima, velikašima Marczaly, i s tim će posjedom ostati povezani sve do kraja srednjeg vijeka. Sredinom XV. stoljeća obitelj se razgranala i ima nekoliko odraslih muških članova pa se posjed mora dijeliti među njima, ali ipak ostaje cjelina. Istodobno su pojedini dijelovi imanja založeni pa ih postupno preuzima Juraj Forster, službenik velikaša Ernušta. Godine 1468. se Sandrin, jedan od istaknutijih članova obitelji, službeno odriče dijelova Breznice koje već drži Forster. Budući da je kaštel Sveta Elizabeta u cijelosti pripao Forsteru, Sandrin je od kralja zatražio i dobio dozvolu da na svom dijelu posjeda sagradi novu utvrdu. U drugom sporazumu, sklopljenom 1474. godine između Sandrina i Forstera, dogovoreno je uzajamno nasljeđivanje, ali su plemići De Berzenche prepustili Forsteru cijelo imanje Breznicu i povukli se u Slavoniju. Početkom XVI. stoljeća Sandrinovi potomci su nakon smrti Forstera i njegove žene pokušali vratiti imanje Breznicu, ali nisu uspjeli jer ga je držao Ivan Bornemisa, tada vrlo moćna osoba u kraljevstvu, u čijim će rukama Breznica ostati sve do 1527. godine, a vjerojatno i dulje.⁶

¹ Tomislav Đurić, Dragutin Feletar, Stari gradovi, dvorci i crkve sjeverozapadne Hrvatske, Koprivnica, 1992., str. 163. – 165.

² Hrvoje Petrić, Povijest Prekodravlja, u: Spomenica općine Gola, Gola, 2008., str. 6.

³ Ivan Večenaj Tišlarov, Tajna dvorca Pepelare, Prekodravlje u povijesti, Gola, 1989.

⁴ Krešimir Regan, Srednjovjekovna utvrda Sveta Elizabeta (Pepelara) u Prekodravlju, Kaj, 1 - 2., 2002., str. 101. – 106.

⁵ Magyar nemzeti leveltar, Orszagos leveltar, (dalje: MNZ OL) DL 6418, 17. 4. 1377.; DL 6419, 17. 4. 1377. Za prethodno spominjanje posjeda pod drugim imenima koje navodi Ivan Večenaj Tišlarov i preuzima od njega Krešimir Regan nisam našao potvrdu u dokumentima.

⁶ Tamas Palosfalvi, The Noble elite in the county of Körös (Križevci) 1400. – 1526., Budapest, 2014., str. 184. – 187. Rodoslovno stablo plemića De Berzenche, odnosno De Musynya, autor donosi na str. 401.

DVIJE ISPRAVE VAŽNE ZA POVIJEST POSJEDA BREZNICA

U prvoj od dviju spomenutih isprava iz 1377. godine⁷ dijele se sela ili dijelovi posjeda Telek i Haromfa, oboje poslije imena sela na brezničkom imanju. Ovdje bih prvo naveo nekoliko toponima koji imaju nastavak »wlggh«, što je mađarska riječ »völgy« i znači dolinu. To su Azalouwlggh, Erezteuenwlggh, Egerwlggh, Wyzwlggh i Monyarou volgy, a dolina je i »vallis Suba«. Samo se pretposljednji od navedenih toponima može povezati sa selom Monyoros koje se poslije spominje kao dio imanja Breznice, ali o tome više kasnije. Zatim se spominje nekoliko potoka - Church, Belch, Alzenta i Vtuch. Samo kao nagađanje iznosim mišljenje da ime potoka Alzenta u svojem drugom dijelu ima veze s imenom sela Szenta sjeverno od Berzence, a istočno od Csurga. Vodna imena su i Jauarkut, u kojem je »kut« mađarska riječ za izvor, izvor Chortyan i Gepestou s riječju »to« kao sufiksom, a ona znači jezero. Toponimi koji označavaju brda su Hath, Homokhat i Huzyuhomok. Zanimljiv je toponim Homokhat u kojem je spojena slavenska riječ humak, inače prihvaćena u mađarskom jeziku, i mađarska riječ »hat« u istom značenju. Nekoliko toponima ima nastavak »laz«, riječ koja u hrvatskoj toponimiji često označava krčevinu. Taj se nastavak uglavnom javlja uz osobna imena i označava livade. U ispravi je navedeno i nekoliko mlinova od kojih svaki nosi ime vlasnika. Posebno bih istaknuo mlin na potoku Alzenta i mlin crkve Svetog Ivana (molendinum ecclesie S. Johannis Baptiste). Toponimi kojima ne znam značenje ni što označavaju su: Zenlyuk, Zrenyeuay, Horsalmal, Meges, Wza i Bidus Church.

U drugoj ispravi s istim datumom⁸ dijele se sela ZenthElzebeth, Kuchula, Symonfalua, Zanyzlou, Gesthe i Onetech. O ovim selima pisat ću dalje u tekstu, a ovdje ću navesti toponime koji se uz njih spominju. Nakon imena kmetova u selima Symonfalva i Kuchula, slijede toponimi za koje nisam siguran kamo pripadaju. Vjerojatno grupa mjesnih imena koja slijedi čini dio sela Kuchula. Brojni toponimi zapisani su uz oznaku »terra«, tj. zemlja, što može označavati pojedino kmetsko selište, ali i nešto veće čestice. Najprije se spominje »terra ecclesie«, ali se ne navodi o kojoj je crkvi riječ. Terra Otelek znači Staro selište, imena zemalja Mehkert i Chakanzagh u prvom dijelu imaju osobna imena, a Mehkert u drugom dijelu ima riječ »kert« koja znači vrt. Slijede dvije zemlje koje su svakako jedna uz drugu - Kyleseu Oralya i Huzyulaaz cum Belseu Orolya. Ovdje imamo mađarske riječi »külső« i »belső« koje znače vanjski i unutarnji, oznake koje ne nalazimo u hrvatskoj toponimiji, ali se ponekad javljaju u mađarskoj.⁹ Orolya ili Oralya mogla bi imati veze s poslije spominjanim selom na brezničkom posjedu zapisivanom kao Orsaly, Orsal, Oczal, Orzak. Zemlja Martonuslaza u osnovi ima osobnom ime, a kao sufiks riječ »laz« koja znači krčevinu, a možda je tako i s nešto dalje spomenutom zemljom Zernyklaz. Ime zemlje Toufenek mogla bi se prevesti kao Jezersko dno, a Churnulmezeye kao Čurnulovo polje. Zemlja Byklaz možda ima veze s istoimenim selom koje se spominje poslije na posjedu. Slijedi terra sub Heristoual, toponim uz koji se spominje ne mogu objasniti, a za ime zemlje Saasalya pretpostavljam da znači Pokraj šaša. Jedna zemlja označena je kao penes Wrmenkosua ili Wrmenkona, toponim koji ne mogu objasniti niti povezati s drugim podacima. Zemlja Gerebenalya ima u svom imenu hrvatski toponim Greben. U imenu zemlje Zobas Zegh u osnovi je vjerojatno neki toponim. Terra Bochkor i terra Bachkorfeu u osnovi imena sigurno imaju isti toponim, a vjerojatno je riječ o potoku jer se sufiks »feu« dodavao imenima vodotoka kad se označavao njihov gornji tok. Zemlje Vrulyan, Vyzak i Kadach imaju nejasno značenje. Slijedeće dvije zemlje su vrlo važne za ranu povijest brezničkog vlastelinstva, a to su »terra in loco fori habita in Musynawlggh« i »terra fori«. Forum je mjesto trgovanja, vjerojatno s povlasticom danom vlasnicima imanja da trg smiju održavati. Možda je već riječ o stanovnicima koji imaju građanske povlastice. Dolina Musyna, koja se ovdje također spominje, nosi isto ime kao posjed plemića De Berzenche u Slavoniji pa se možemo pitati je li to slučajno ili je ime preneseno preko Drave. Posljednja zemlja u ovom nizu označena je kao »sub castro«, tj. pod gradom, što znači da je na posjedu već 1377. godine postojala utvrda, vjerojatno Sveta Elizabeta. Osim imena pojedinih zemalja, u ovom dijelu isprave ima još nekih toponima. Na samom početku spominje se potok Vtuch, a malo dalje krčevina Kaladnoklaz. Kaladnok je vjerojatno pomađareno ime potoka Kladnik koji teče s istoka prema

⁷ MNZ OL, DL 6418, 17. 4. 1377.

⁸ MNZ OL, DL 6419, 17. 4. 1377.

⁹ Tako se županija Somogy dijeli na dio uz jezero Balaton kao vanjski i dio uz hrvatsku granicu kao unutarnji.

zapadu po sredini Prekodravlja.¹⁰ Neobičan je toponim ili osobno ime Curmul koje je vjerojatno povezano s imenom zemlje Churnulmezeye koje sam već spomenuo. Navodi se i dolina Huzyuwlghe. Zapisana je i čestica »in mote Martizlou in Kuzeghzegh«. U ovom zapisu je »mote« možda greška i znači »monte«, tj. brdo, a toponim Kuzeghzegh koji se sastoji od dvije riječi ne bih znao objasniti. Jedino brdo koje se kao takvo nedvojbeno navodi u ovom dijelu popisa jest Haas.

Slijedi dio popisa koji se barem u početku vjerojatno odnosi na selo Zanyzlou. Navedene su pojedine čestice čija je lokacija najčešće opisna, tj. u odnosu na neki obližnji toponim ili zemljopisnu značajku. Balasehyda i Baluslaza možda u osnovi imaju isto osobno ime, s tim da je prvi toponim ime mosta, a drugi ime krčevine. Zemlja Laaz također označava krčevinu, dok mi ime zemlje Kiske ostaje nepoznata. Jedna čestica je circa Church, a pretpostavljam da je riječ o potoku Church koji se spominje u prethodnom dokumentu. Presekalya i Jegenyeyalya imaju sufiks koji znači »pod« pa ih možemo prevesti kao Pod Presekom i Pod jablanom. Jedna čestica je uz jezero Chaytou, a položaj druge opisan je kao Toumellek, što doslovno znači Uz jezero. Za toponime Dubyn i Jesthenycza možemo bez zadržke reći da su hrvatski. Dolina Kuchulahoz svakako ima veze s već spomenutim selom Kuchula. Uz nju se navodi nekoliko dolina: Huzyu, Patousarka, Bekewlghe, Galluswlghe, Petreswlghe, Gyurgykewlghe i Iwanwlghe. Nešto dalje i vallis Prelegh, a vjerojatno je riječ o manjim dolinama jer uglavnom imaju imena po osobama. Slijedi nekoliko ribnjaka i dravskih mrtvica koje su možda već u vezi sa selom Neteč: strugh Bartholomei i pars piscine in fluvio Vtuch, a zatim Pavlov ribnjak. Zanimljiva je »var strugha cum septem strugh«. Ovo nam potvrđuje da je na imanju postojala utvrda koja je izravno koristila neke od ribnjaka, za razliku od ostalih nabrojanih za koje su vjerojatno kmetovi plaćali zakup. Strug i struga su slavenska zemljopisna imena za zavoje vodotoka, a većinom se javljaju uz rijeke, a rjeđe uz potoke. Stoga ne čudi što se u nastavku popisa spominje Drava. Ovdje je jedna čestica ili možda ribnjak opisan kao in Chouonyauize de Draua. Spominje se voda Chouonya koja sigurno ima veze s istoimenim selom iz kasnijih popisa brezničkog posjeda. Prije toga spomenuti su toponim Zigeth, polje Baranya i Nyarbureu, koji možda i nije pravi toponim.

Slijede toponimi koji su možda vezani uz selo Neteč, primjerice potok Varch te Crassicha, Gatou (Gacou) i Zabres (Zabrest). Nekoliko čestica u ovom dijelu popisa ima veze s prije spomenutim selom Kuchula: zemlje Kuchulateleke i Kuchula te polje Kuchulamezeye. Toponim Nadastousarka sastoji se od tri riječi: nadas = trska, tou = jezero i sarka = vjerojatno svraka. Prve dvije riječi često dolaze zajedno u mađarskim toponimima, ali treća se ne uklapa. Riječ »tou« za jezero je i u toponimu Ewrtou, a njegov prvi dio ima veze s imenom sela koje će se poslije spominjati na posjedu. Na toponim Chaytoualya već smo naišli u ovom popisu, a naziv jezera je i u mjesnom imenu Gyeptou. Slijedi dolina Zylus te nejasno ime zemlje Tenusllesse.

Za sljedeći niz toponima čini se da su povezani sa selom Gesthe, čije će se ime pojavljivati i u kasnijim popisima. Prvo je ovdje mlin in loco Ewr, toponim koji smo već susreli. Već se navodio i potok Vtuch. Zatim su zapisana dva polja - Naghmezeu i Kysmezeu, tj. Veliko i Malo polje, a nakon njih polje Gesthe koje nosi isto ime kao i selo. Prije spominjani potok Church javlja se i ovdje. Zanimljiv je toponim Kurtuelyes laza jer su u njemu jedna do druge mađarska i hrvatska riječ, a obje znače krčevinu. Nakon ovih toponima zabilježeni su ribnjaci, odnosno mjesta ribolova u običnom govoru (u ovom slučaju na mađarskom) zvani gerege (capture pisscium vulgo gerege): jedan ribnjak u jezeru Chouonya, jedan u šumi Muchka, zatim nekoliko strugova koji su također ribnjaci, a imenovani su po vlasnicima, pa ribnjaci Atou, Beekchy, Blatha, Patha, Nadastou, Polyalyatou i Chykustou. Spominju se i potoci Rookwycze, Blatafark i Lonkoch uz koje su vjerojatno također bili ribnjaci. Ponovno se navodi Kaladnak koji sam već spomenuo. Doline Vcuth, Sigeth, Totmiklos, Scerwyz, Kurtuelyes i Doxa vjerojatno su povezane s ribnjacima. Dio ih je nazvan po vlasnicima, a dio su prava mjesna imena. Na kraju popisa spominje se neobično ime ceste Petehwta, livade Kaladnok i Otelek te vrta Siroka.

Iako se na prvi pogled čini da je navođenje ovolikog broja toponima suvišno i da guši tekst, mislim da sam ih ipak trebao sve nabrojiti jer se itekako tiču Prekodravlja. Manje se to odnosi na prvu ispravu

¹⁰ Potok Kladnik je ucrtan na karti Prvog vojnog premjera Varaždinskoga generalata (First military survey) južno od današnje Gole. Prema jugoistoku Kladnik prelazi u Kladnički jarek.

koja vjerojatno opisuje zemlje istočno i jugoistočno od Breznice, a više na drugi dokument za koji sam gotovo siguran da u detalje prikazuje prostor uz samu Breznicu i južno od nje, dakle istočni dio Prekodravlja.¹¹ U ovom drugom dokumentu vidi se izmiješanost mađarskih i hrvatskih toponima s pretežnošću prvih. Nekoliko kmetova nosi nadimke ili prezimena Tot i Horvat, što znači da su ovdje nedavno doselili Slovinci iz susjedne srednjovjekovne Slavonije, ali i Hrvati iz nešto dalje Hrvatske južno od Gvozda. Popisi govore puno i o gospodarskoj djelatnosti u ovom kraju. Iako ima priličan broj kmetova sa selištima, vidi se da je važna privredna grana bio ribolov ili, točnije, uzgoj ribe u prirodnim ili sagrađenim ribnjacima. Spominju se i mlinovi, ali ne znamo jesu li bili na rijeci Dravi ili na potocima.

NASELJA I OBJEKTI NA POSJEDU BREZNICA

Breznica – Kako sam već napisao, Breznica se javlja 1377. godine kao ime posjeda. Budući da se po ovom naselju nazivao cijeli posjed, pretpostavljam da je u njemu bilo i sjedište vlasnika. U kasnijim popisima Breznica je zabilježena s ostalim naseljima na imanju.

Kaštel Breznica – Zasad se ne može reći u kakvom je obliku bilo najranije sjedište uprave posjeda, je li bilo utvrđeno ili se radilo o običnoj plemićkoj kuriji. Iz novovjekovnih dokumenata i karata doznajemo za utvrdu u središtu današnjeg sela Berzenca koja je vjerojatno srednjovjekovna, a služila je i Osmanlijama kao pogranična utvrda. Prva vijest o njoj vjerojatno je s kraja šezdesetih godina XV. stoljeća kada je Sandrin, plemić De Berzenche, zatražio od kralja dozvolu da sagradi novu utvrdu jer je dotadašnje sjedište posjeda, Svetu Elizabetu, preuzeo novi vlasnik dijela posjeda Forster.¹² Godine 1526.¹³ Berzenca se spominje kao jedna od dvaju utvrda na posjedu i tada je navedena kao kastrum, tj. vrsta utvrde solidnije građena od kaštela.

Sveta Elizabeta – Kao i Breznica, Sveta Elizabeta se prvi put pouzdano spominje 1377. godine¹⁴, i to kao jedno od naselja na posjedu, a kao takva javlja se i u svim popisima naselja do kraja srednjeg vijeka.

Kaštel Sveta Elizabeta – Izravni spomen utvrde Svete Elizabete je iz druge polovice XV. Stoljeća, kada ju je preuzeo novi vlasnik Forster.¹⁵ Kastrum Szent Ersebeth spominje se i na imanju uz kastrum Breznicu 1526. godine.¹⁶ Nisam istražio tko je prvi povezo kaštel Svetu Elizabetu iz dokumenata s ostacima utvrde zvane Pepelara pokraj Ždale, ali do danas se to smatra gotovom činjenicom. Ostanke utvrde Pepelare istražila je arheologinja Sonja Kolar iz Muzeja grada Koprivnice i utvrdila da je riječ o četverokutnoj utvrdi s tri strane okruženoj opkopom. Nalaze koje je prikupila datirala je od XIII. do XV. stoljeća.¹⁷ Iz toga se može zaključiti da je ovdje bilo prvo sjedište uprave brezničkog vlastelinstva. Pritom je nelogično da se imanje pri prvom spomenu naziva po Breznici, a ne po Svetoj Elizabeti. Budući da su nalazi na Pepelari datirani čak u XIII. stoljeće, usudio bih se s njima povezati spominjanje grada pri podjeli brezničkog imanja 1377.¹⁸ godine. Tada je jedna čestica zemlje zabilježena kao »sub castro«, tj. pod gradom, a neki ribnjaci su također uz grad ili mu pripadaju (»var strugha«). Budući da su sela i zemlje opisane u ovoj ispravi gotovo u cijelosti nalaze u istočnom dijelu današnjeg Prekodravlja, logično je ove podatke povezati s utvrdom Pepelaram. Utvrda je napuštena u ratovima s Osmanlijama, koji je nisu zaposjeli kao susjednu Breznicu pa je ostala prepuštena propadanju.

¹¹ Napomena: mjesna imena obradio sam po opširnim registima objavljenim na stranici mađarskog državnog arhiva, a ne po izvornim dokumentima koji su također objavljeni. Zato su moguće razne vrste pogrešaka i manjkavosti. Neki paleograf bolji od mene morat će podrobnije proučiti originale te ispraviti i nadopuniti ono što sam pogriješio ili propustio.

¹² Tamas Palosfalvi, *The Noble elite...*, str. 184.

¹³ MNZ OL, DL101600., 1. 2. 1526.

¹⁴ MNZ OL, DL 6419, 17. 4. 1377.

¹⁵ Tamas Palosfalvi, *The Noble elite...*, str. 184.

¹⁶ MNZ OL, DL101600., 1. 2. 1526.

¹⁷ Sonja Kolar, *Arheološki lokaliteti u općini Koprivnica, Podravski zbornik, 1976.*, str. 114.

¹⁸ MNZ OL, DL 6419, 17. 4. 1377.

Slika 1. i 2. Prva fotografija je isječak iz katastarske karte Habsburškog Carstva (Cadastral map of Habsburg empire) i prikazuje gradinu Pepelaru. Vide se ostaci utvrde okruženi opkopom, a u sredini objekt pravokutnog oblika izdužen u smjeru sjever - jug. Druga fotografija je zračna snimka iste gradine iz 1967. ili 1968. godine (Geoportal). Dobro su vidljivi opkopi sa zapadne, južne i istočne strane, dok je sjeverni dio uništen obradom tla

Trgovište Sveta Elizabeta – U ispravi iz 1377. godine¹⁹ spominje se u Prekodravlju forum («terra in loco fori» i «terra fori»), što je značilo da se ondje trgovalo. Možemo pretpostaviti da je oko trga postojalo i naselje, ali je prerano zaključiti da su u njemu već tada živjeli građani s povlasticama. Nadalje, logično je ovaj trg smjestiti uz važnu utvrdu koja je tada već postojala pa naselje nazvati Sveta Elizabeta. Sljedeći korak je da s tim mjestom povežemo **crkvu Svete Elizabete** koja je tada sigurno bila i središte župe. Crkva je vrlo vjerojatno ona ucrtana na Prvom vojnom premjeru Varaždinskoga generalata istočno od utvrde Pepelare (SLIKA 3.).

Symonfalva – Ovo selo javlja se 1377. godine²⁰ i zabilježeno je u gotovo svim popisima sela brezničkog posjeda. Ime sela prevedeno na hrvatski glasilo bi Šimunovo selo, a nalazilo se u istočnom dijelu Prekodravlja ili u njegovoj blizini.

Kwchyla – Zapisano u dokumentima kao Kuchula, Kachyla, Kwchyla i Keochyla, ovo selo spominje se na posjedu Breznica od 1377. godine²¹ do kraja srednjeg vijeka. Pretpostavljam da je u osnovi imena sela imenica kuća i da je riječ o vrlo starom toponimu. Nalazilo se u istočnom dijelu Prekodravlja.

Gesthye – Kao i prethodna dva sela, i Gesthye je zapisivano na posjedu od 1377. godine²² pa onda u gotovo svim kasnijim popisima sela. Nema sumnje da je riječ o slavenskom toponimu Gešće ili Gušće koji se vrlo često javlja u nizinama uz velike rijeke. Nalazilo se u istočnom dijelu Prekodravlja ili u njegovoj blizini.

Slika 3. Isječak iz karte prvog vojnog premjera Varaždinskoga generalata iz 1781. i 1782. godine (First military survey, Varasdiner generalat). Na lijevoj strani je gradina Pepelara s kružnim opkopom ispunjenim vodom. Na gradini su naznačene zidine za koje je očito da su već tada bile samo dijelom očuvane. Na desnoj strani fotografije ucrtana je zidana crkva ili njezini ostaci. Vjerojatno je riječ o crkvi Svete Elizabete oko koje možemo pretpostaviti postojanje trgovišta

¹⁹ MNZ OL, DL 6419, 17. 4. 1377.

²⁰ MNZ OL, DL 6419, 17. 4. 1377.

²¹ MNZ OL, DL 6419, 17. 4. 1377.

²² MNZ OL, DL 6419, 17. 4. 1377.

Netech – U dokumentu iz 1377. godine²³ Netech je zabilježen kao jedno od sela. U kasnijim ispravama s posjeda Breznice ime sela je Netechmezeye, što znači Netečko polje. Neteč ili neteča je slavenski zemljopisni pojam kojim su se označavala stara korita većih vodotoka u kojima voda više ne teče. Uz rijeku Dravu brojni su toponimi izvedeni iz ove imenice. Selo Netech ili Netechmezeye nalazilo se u istočnom dijelu Prekodravlja, svakako u blizini današnjeg toka Drave. Tamas Palosfalvi ucrtao ga je na svojoj karti na jugoistočnom rubu Prekodravlja.²⁴

Chawonya – Kao voda Chouonya ovaj je toponim zabilježen 1377. godine²⁵ s drugim mjesnim imenima na posjedu. Po vodi je nazvano selo koje se spominje od 1406. godine²⁶ pa do kraja srednjeg vijeka kao dio Breznice. Zapisivano je kao Chovonya, Chowanya i Csavonya. Pretpostavljam da je i ovdje riječ o slavenskom toponimu slične tvorbe kao ime grada Banje Luke, a u osnovi mu je osobno ime. Selo se nalazilo u istočnom dijelu Prekodravlja. Vjerojatno se naziv sela može povezati s današnjim neobičnim toponimom Štvanja južno od Ždale.

Ewr – Ovaj neobični toponim prvi se put javlja na posjedu Breznici 1377. godine²⁷ kao ime jezera, a po njemu je, kao i u slučaju prethodno opisanog mjesnog imena, nazvano selo. Ime sela je mađarsko, a nalazilo se u istočnom dijelu Prekodravlja ili u njegovoj blizini. Selo Ör ili Tilos postoji zapadno od Zakanya,²⁸ ali ovo se ne može odnositi na Ewr.

Zanyzlo – Ovo selo se na brezničkom posjedu spominje od 1377. godine²⁹ do kraja srednjeg vijeka. Naziv ne zvuči mađarski. Možda se u završetku »zlo« nalazi pomađareni nastavak »slav«. Selo nije ostavilo trag u današnjoj toponimiji. Nalazilo se vjerojatno u istočnom Prekodravlju, a možda i nešto sjevernije. Tamas Palosfalvi je selo Szaniszlo na svojoj karti ucrtao između Breznice i današnjeg toka rijeke Drave uz potok Ždalicu³⁰ s čime bih se mogao složiti.

Orzal – Ovo selo je u brezničkim ispravama zapisivano kao Orsaly i Orzal od 1406. godine³¹ pa nadalje. Možda je o istom naselju riječ u dokumentu iz 1377. godine³² kad su zapisani Kylseu Oralya i Belseu Oralya, tj. Vanjska i Unutarnja Oralja. Značenje toponima mi je nejasno, a selo se nalazilo u bližoj ili daljoj okolici Breznice.

Lankocz – Godine 1377.³³ spominje se na posjedu potok Lonkocz. Nema sumnje da je po njemu nazvano selo koje se razvilo uz njega. Od 1406. godine³⁴ spominju se dva sela nazvana po potoku - Egyhazas Lankocz i Felreth Lankocz. Prvo ime bi značilo Crkveni Lankoc, dok Felreth ne znam objasniti. Osnovno ime je svakako slavensko i u osnovi je vjerojatno imalo zemljopisni pojam »luka« koji se nekad izgovarao »lonka«, a označavao je livadu uz vodu. Toponim se neizravno sačuvao u imenu šume Lankoci erde sjeverno od Gole pa dva nestala sela možemo smjestiti u njegovu blizinu.

Sarkad – Selo Sarkad na brezničkom posjedu javlja se od 1406. godine³⁵ do kraja srednjeg vijeka. Treba napomenuti da je istoimeno selo postojalo i na susjednom posjedu Csorgo. Je li riječ o posebnom naselju ili su dva posjeda dijelila isto selo, ne može se sa sigurnošću reći. Vjerojatnija je druga pretpostavka. Mislim da ime sela u osnovi ima mađarsku riječ »sarka«, a sufiks »d« je za umanjenice pa bi na hrvatskom ime sela moglo biti Svrāčica. Današnje selo Sarkad nasljednik je srednjovjekovnog naselja.

²³ MNZ OL, DL 6419, 17. 4. 1377.

²⁴ Tamas Palosfalvi, *The Noble elite...*, karta na str. 417.

²⁵ MNZ OL, DL 6419, 17. 4. 1377.

²⁶ Povijesni izvori Slavonije, Baranje i Srijema, sv I., Osijek, 2002., 22. 4. 1406., str. 382.

²⁷ MNZ OL, DL 6419, 17. 4. 1377.

²⁸ *Second military survey – Ungarn.*

²⁹ MNZ OL, DL 6419, 17. 4. 1377.

³⁰ Tamas Palosfalvi, *The Noble elite...*, karta na str. 417.

³¹ Povijesni izvori Slavonije, Baranje i Srijema, sv I., Osijek, 2002., 22. 4. 1406., str. 382.

³² MNZ OL, DL 6419, 17. 4. 1377.

³³ MNZ OL, DL 6419, 17. 4. 1377.

³⁴ Povijesni izvori Slavonije, Baranje i Srijema, sv I., Osijek, 2002., 22. 4. 1406., str. 382.

³⁵ Povijesni izvori Slavonije, Baranje i Srijema, sv I., Osijek, 2002., 22. 4. 1406., str. 382.

Lypahas – Toponim Lypohassa javlja se 1377. godine³⁶ u vezi s Breznicom i njezinim vlasnicima, a kao selo bilježe ga dokumenti od 1406. godine.³⁷ Ime ne znam objasniti iako se u njemu nameće slavenska imenica »lipa«. Selo je nestalo bez traga, a možda se nalazilo istočno ili jugoistočno od Breznice.

Mendzenth – Sela Alsomendzenth i Felsewmdzenth zabilježena su 1406. godine,³⁸ a javljaju se i kasnije. Samo ime govori nam da je ondje postojala crkva ili barem kapela Svih Svetih. Oba sela nestala su bez traga, a možemo ih smjestiti široko u okolinu Breznice. Tamas Palosfalvi je selo Mindszent na svojoj karti ucrtao zapadno od Breznice uz potok Ždalicu,³⁹ ali u tekstu ne navodi razloge za to.

Farkasfalwa – I ovo selo javlja se od 1406. godine⁴⁰ do kraja srednjeg vijeka. U osnovi je mađarska riječ za vuka, a nastavak »falva« znači selo. Selo je nestalo, a prema popisima moglo bi ga se smjestiti u istočni dio Prekodravlja.

Prychrew – Postojala su dva sela istog imena, Donje i Gornje - Alsoprychrew i Felsewprychrew - spomenuta 1406. godine,⁴¹ ali i kasnije. Osnovno ime Prychrew ima sufiks »rew« koji je označavao prijelaz preko vode. U ovom slučaju ne znamo o kojoj je vodi riječ, rijeci Dravi ili nekom manjem vodotoku. Osnova »prych« nije mi jasna. Selo je nestalo bez traga.

Monyoros – Kao selo Monyoros je prvi put zabilježen na posjedu 1472. godine.⁴² Možda je s njim povezano ime doline Monyorou zapisano na brezničkom posjedu 1377. godine.⁴³ Selo je nestalo. Tamas Palosfalvi ga je na svojoj karti ucrtao nekoliko kilometara istočno od Breznice.⁴⁴

Telek – Selo ili dio imanja Breznice Telek javlja se prvi put 1377. godine⁴⁵ pa sve do kraja srednjeg vijeka. Ovakav toponim najčešće označava pojedino kmetsko gospodarstvo, tj. selište pa tek onda selo kao naselje. Na istočnom rubu Prekodravlja postoji mjesno ime Telek koje bi moglo biti lokacija nestalog srednjovjekovnog sela.

Kystelek – Od 1406. godine⁴⁶ spominje se na imanju ovo selo, ponekad uz prije spomenuti Telek, a ponekad odvojeno od njega. Možda se i ono nalazilo u istočnom Prekodravlju.

Haromfalva – Sa selom Telek spominje se i selo Haromfa 1377. godine⁴⁷ kada se dijelilo među članovima obitelji plemića De Berzenche. U kasnijim dokumentima, sve do kraja srednjeg vijeka, selo će biti bilježeno kao Haromfafalva. Ime sela u osnovi ima mađarsku riječ »harom« koja znači »tri«, a nastavak »fa« je možda mađarska riječ za drvo pa bi se cijelo ime moglo prevesti kao Tri drveta. Danas postoji selo Haromfa jugoistočno do Breznice. Ono nije daleko od spomenutog današnjeg toponima Telek, ali u vezi sa selom Haromfa nisam našao druge toponime koji se povezuju sa srednjovjekovnom Breznicom pa zasad ne bih izjednačio nekadašnje Haromfa s današnjim.

Byklaz – Kao ime čestice na imanju Breznica, Byklaaz je zabilježen 1377. godine⁴⁸ i kao selo spominje se od 1406. godine⁴⁹ pa nadalje. U osnovi imena je mađarska riječ za bukvu, a nastavak »laz« u slavenskim jezicima znači krčevinu pa ime sela možemo prevesti kao Bukov Laz. Selo je nestalo, a prema popisima možemo ga smjestiti u istočno Prekodravlje.

³⁶ MNZ OL, DL 6419, 17. 4. 1377.

³⁷ Povijesni izvori Slavonije, Baranje i Srijema, sv I., Osijek, 2002., 22. 4. 1406., str. 382.

³⁸ Povijesni izvori Slavonije, Baranje i Srijema, sv I., Osijek, 2002., 22. 4. 1406., str. 382.

³⁹ Tamas Palosfalvi, The Noble elite..., karta na str. 417.

⁴⁰ Povijesni izvori Slavonije, Baranje i Srijema, sv I., Osijek, 2002., 22. 4. 1406., str. 382.

⁴¹ Povijesni izvori Slavonije, Baranje i Srijema, sv I., Osijek, 2002., 22. 4. 1406., str. 382.

⁴² MNZ OL, DL 98001., 11. 6. 1472.

⁴³ MNZ OL, DL 6419, 17. 4. 1377.

⁴⁴ Tamas Palosfalvi, The Noble elite..., karta na str. 417.

⁴⁵ MNZ OL, DL 6418, 17. 4. 1377.

⁴⁶ Povijesni izvori Slavonije, Baranje i Srijema, sv I., Osijek, 2002., 22. 4. 1406., str. 382.

⁴⁷ MNZ OL, DL 6418, 17. 4. 1377.

⁴⁸ MNZ OL, DL 6418, 17. 4. 1377.

⁴⁹ Povijesni izvori Slavonije, Baranje i Srijema, sv I., Osijek, 2002., 22. 4. 1406., str. 382.

Patroh – Ovo selo se javlja s Breznicom od 1406. godine⁵⁰ do kraja srednjeg vijeka. U okolici Breznice nisam našao takav ili sličan toponim. Današnje selo Nemespatro (nekad Patro⁵¹) nalazi se sjeverozapadno od Breznice i dosta je udaljeno od glavnine brezničkih zemalja pa vjerojatno nije pripadalo Breznici iako to ne treba isključiti.

Harmathzeg – Selo je na posjedu spomenuto samo 1472. godine.⁵² Možda se u početku radilo o vodnom imenu jer se nastavak »zeg« često javlja uz imena potoka i rječica. Ako je tako, onda bi u osnovi mogla biti mađarska riječ »harmat« koja znači rosu. Naselje je nestalo i mogu ga smjestiti samo u širu okolinu Breznice.

Može se zaključiti da je posjed Breznica na jugu zauzimaio istočni dio današnjeg Prekodravlja, od crte povučene zapadno od Gole do njegova krajnjeg istočnog ruba. Područje današnjeg sela Udvarhely prema podacima iz dokumenata ne može se uklopiti u posjed, a upitna je pripadnost sela Haromfa smještenog jugoistočno. Zapadno od Breznice imanje je zahvaćalo barem dio srednjovjekovnog i današnjeg sela Sarkad, dok selo Alsok možemo isključiti jer se spominje na posjedu Csorgo. Pod Csorgo je spadalo i selo Senta sjeveroistočno od Breznice. Prema istoku među zasad ne bih određivao. Breznički je posjed izlazio široko na rijeku Dravu koristeći pogodnosti koje mu je pružala sama rijeka, kao i mrtvice uz nju. Preko prijelaza kod Struge (današnji Sigetec) i kod Molvi Breznica je bila povezana s podravskim trgovištima Sveti Ladislav (Vlaislav), Prodaviz (Virje) i Đurđevac.

Treba napomenuti da su plemići De Berzenche imali posjede i istočno od Velike Kanjiže oko današnjih sela Sand i Inke te nešto sjevernije uz sela Tikos i Fönyed koji se javljaju u dokumentima pod imenom Sveti Ladislav.⁵³

POSJED ZAKANY

Na zapadni dio Prekodravlja u srednjem vijeku protezao se posjed Zakany. Njega je 1379. godine od kralja dobio Budislav Kurjaković iz roda hrvatskih knezova Krbavskih, a naslijedio ga je sin Nikola koji je počeo nositi pridjevak De Zakany. Nikola je imao sina Ladislava i kćer Katarinu. Ladislav je bio posljednji muški potomak ove grane Kurjakovića, a u Zakanyu ga je naslijedila kći Uršula udana za Nikolu de Dombu. Katarina se udala za Emerika Imreffyja de Szerdahelyja. Tako se imanje Zakany našlo u rukama dviju obitelji koje su ga stekle po ženskoj liniji. Svoje razmirice oko posjeda plemići De Szerdahely i De Dombo riješili su 1458. godine sporazumom kojim je jedna četvrtina Zakanya pripala prvima, a tri četvrtine drugima.⁵⁴ Sredinom XV. stoljeća u Zakanyu su udio imali i velikaši Marczaly, ali ne znam po kojoj osnovi.⁵⁵ Unuka Katarine de Zakany i Emerika Imreffyja, Veronika, bila je udana za Andriju de Batthyana, čiji je sin dio Zakanya zamijenio za imanje Derze pokraj Virovitice, što mu je poslužilo kao osnova za širenje u Slavoniji gdje su velikaši De Batthyan postali vrlo utjecajni.⁵⁶

Na imanju se već u navedenoj ispravi o darivanju Budislavu iz 1379. godine, a zatim desetak puta u sljedećih stoljeća i pol spominje nekoliko naselja. Najvažnija su bila **Gornji i Donji Zakany** koji se već 1445. godine⁵⁷ navode kao trgovišta. Neobično je da se na ne baš velikom imanju navode dva trgovišta, ali to se može objasniti blizinom važnih prijelaza preko rijeke Drave koji su prema Zakanyu dolazili od Torčeca na rasijskom i od Peternaca na koprivničkom vlastelinstvu. Sve se to nalazilo na trasi glavne prometnice koja je iz središnje Mađarske vodila prema Jadranu. Ime Zakany je nosio i

⁵⁰ Povijesni izvori Slavonije, Baranje i Srijema, sv I., Osijek, 2002., 22. 4. 1406., str. 382.

⁵¹ Second military survey – Ungarn.

⁵² MNZ OL, DL 98001., 11. 6. 1472.

⁵³ Povijesni izvori Slavonije, Baranje i Srijema, sv I., Osijek, 2002., 22. 4. 1406., str. 382.

⁵⁴ Ferdo Šišić, Prilog rodoslovlju Kurjakovića Krbavskih, Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva, N.S., sv. IX., 1906./1907., str. 79.

⁵⁵ MNZ OL, DL 13876., 17. 9. 1445.; DL13996., 25. 11. 1446.

⁵⁶ Ferdo Šišić, Prilog rodoslovlju..., Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva, N.S., sv. IX., 1906./1907., str. 80.

⁵⁷ MNZ OL, DL 13876., 17. 9. 1445.

kaštel iz kojeg se upravljalo imanjem, a potvrdu o njegovom postojanju imamo iz 1445.⁵⁸ i kasnijih godina. Barem jedno od dva spomenuta trgovišta nalazilo se pod samim kaštelom, ali nije mi poznata točna lokacija ni ovih srednjovjekovnih naselja ni spomenute utvrde. Mogu samo pretpostaviti da su bili vrlo blizu današnjeg Zakanya koji je po imenu, ako možda ne i po mjestu, njihov nasljednik. Tamas Palosfalvi na karti priloženoj uz njegov rad o plemstvu Križevačke županije smješta Donji Zakany nasuprot Đelekovecu i Botovu te uz njega ucrtava i kaštel, a Gornji Zakany je ubicirao malo dalje, nasuprot Legradu.⁵⁹ U tekstu se ne bavim ovim posjedom pa pretpostavljam da je ovakve ubikacije preuzeo od nekog drugog autora. Selo **Gyekenés** javlja se u svim ispravama u kojima se nabrajaju naselja na posjedu. Nalazilo se gdje i današnje istoimeno naselje. Treba napomenuti da je i na susjednom imanju Csurgo postojalo selo Gyekenés⁶⁰ i da se nalazilo u blizini Zakanya. Jesu li oba posjeda držala svaki po dio imanja/sela Gyekens ili su se međe posjeda pomicala pa je selo prelazilo iz ruke u ruku, ne može se zasad reći sa sigurnošću. **Feldwar** se također javlja često u ispravama. Danas postoji toponim Feldvari hegy sjeverozapadno od Zakanya,⁶¹ u blizini brda Sveti Mihalj nasuprot Legradu. Možda se u blizini ovoga mjesnog imena nalazilo spomenuto srednjovjekovno selo. Selu **Thotfalu** nisam našao trag na meni dostupnim kartama. Tamas Palosfalvi⁶² ga je na svojoj karti ucrtao zapadno od Berzencze, čime je zašao među sela imanja Berzencze/ S. Elizabeta. Ime sela može se na hrvatski prevesti kao Slavenko selo ili Slovinsko selo ili Slovensko selo jer su etnikom Tot Mađari nazivali i Slovence na zapadu i Slovence, stanovnike današnje sjeverne Hrvatske, na jugu. Selo ili sela **Maly** nisam našao na kartama. U ispravi iz 1379. godine⁶³ zapisano je da su postojala dva sela s takvim imenom. Vjerojatno je riječ o Velikom i Malom Malyju jer se 1446. godine⁶⁴ spominje selo Kysmaly na posjedu Zakany. U objašnjenju imena sela ne bih se upuštao, ali mislim da bi pretpostavka kako se radi o hrvatskoj riječi mali bila preuranjena i nategnuta. Selo **Almakerth** spominje se na imanju samo 1458. godine.⁶⁵ Ime mu na mađarskom znači Jabučni vrt. **Intho** je selo koje je u ovom obliku zapisano u nizu isprava. Nema sumnje da se nalazilo na današnjim poljima zvanim Hintov zapadno od Gole. U drugom dijelu imena sela mogla bi biti mađarska riječ »to« u značenju jezero, lokva, koju imaju mnogi toponimi na mađarskoj strani rijeke Drave. Toponim Hintov i njegova veza s nestalim selom Intho jedino je što zasad povezuje zapadni dio Prekodravlja s posjedom Zakany, ali je li to dovoljno. Ipak, treba postaviti pitanje je li i na koji način područje oko sela Into, odnosno današnjeg toponima Hintov, bilo teritorijalno povezano s glavninom posjeda oko Zakanya. Kako sam već napisao, u ispravi iz 1454. godine⁶⁶ u kojoj su opisane međe i sela posjeda Csurgo, ovo je imanje obuhvaćalo selo Gyekenyes, inače zapisivano na zakanyjskom pojeđu, a međa Csurgoa dolazila je do potoka Ždale (Izdala) negdje jugoistočno od sela.

Može se zaključiti da je Zakany po srednjovjekovnim mjerilima bio posjed srednje veličine te da su mu glavna vrijednost bili prijelazi na rijeci Dravi od kojih se mogla naplaćivati skelarina te dva trgovišta koja su vlasnicima sigurno donosila gotov novac.

JEDNO RAZMIŠLJANJE NAD KARTOM ZAPADNOG PREKODRAVLJA

Na karti Varaždinskoga generalata nastaloj u sklopu prvog vojnog premjera Habsburškog Carstva⁶⁷ uočio sam jednu neobičnost. Naime, na prostoru uz sela Drnje i Sigetec ucrtan je veliki zavoj rijeke Drave za koji se može reći da znatno proširuje zapadni dio Prekodravlja na jug. Od ostatka Prekodravlja

⁵⁸ MNZ OL, DL 13876., 17. 9. 1445.; DL 13996, 25. 11. 1446.

⁵⁹ Tamas Palosfalvi, *The Noble elite...*, karta na str. 417.

⁶⁰ MNZ OL, DL93248., 17. 3. 1454.

⁶¹ Cadastral map of Habsburg empire.

⁶² Tamas Palosfalvi, *The Noble elite...*, karta na str. 417.

⁶³ MNZ OL, DL 100354., 8. 9. 1379.

⁶⁴ MNZ OL, DL 13996, 25. 11. 1446.

⁶⁵ MNZ OL, DL 100682, 14. 7. 1458.

⁶⁶ MNZ OL, DL93248., 17. 3. 1454.

⁶⁷ First military survey of Habsburg empire. Varasdiner generalat.

Slika 4. Nekadašnji zavoj rijeke Drave kod Drnje i Sigeca ucrtan na karti prvog vojnog premjera Varaždinskoga generalata (First military survey of Habsburg empire. Varasdiner generalat.) Zavoj je stvarao neku vrstu poluotoka koji je sa sjevera i sjeveroistoka zatvarao Repaški kanal (na karti Repaser canal) kojim će Drava poteći sljedećih stoljeća i odvojiti taj poluotok od Prekodravlja

taj je zavoj odvojen vodotokom znatno užim od rijeke Drave koji je kartograf nazvao Repaški kanal. Mislim da je ovdje riječ o Dravi koja je tako tekla i u srednjem vijeku te da se bila približila selu Peterancu u kojem se tada nalazio prijelaz preko rijeke. Spomenuti kanal je možda napravila sama rijeka u jednoj od poplava, ali je moguće i da je to jedan od ranih zahvata regulacije njezina korita. U svakom slučaju, poslije je rijeka krenula poprečnim putem, otprilike trasom kanala kako i danas teče. Tako je dobar komad zemlje odvojila od Prekodravlja, a da je taj, nazovimo ga tako, poluotok pripadao lijevoj strani rijeke, znamo i po mjesnim imenima. Istina je da ovdje postoje hrvatski toponimi kao što su Bezgovje, Okopnice, Delovi, Osredek i njih još nekoliko, ali nalazimo i Fizeš, Teles, Gnjilož i Hargastov. Gnjilož možda u osnovi ima slavensku riječ »gnjila«, ali mu je sufiks svakako mađarski, a u Hargastovu, na njegovom završetku, prepoznajemo mađarsku riječ »to« za jezero. Ovoliki broj mađarskih toponima na malom prostoru morao je značiti veću koncentraciju Mađara, a ona je mogla postojati samo u srednjem vijeku kad je prostor preko Drave bio već gotovo u cijelosti mađariziran. Novovjekovne seobe odvijale su se od juga prema sjeveru i zahvatile su mnogo ljudi iz Podravine. Zato nije bila moguća veća seoba Mađara u suprotnom smjeru.

Na isječku karte Varaždinskoga generalata koji donosim u prilogu još su dva zanimljiva podatka. Prvi je toponim Grad uz sjeverni dio sela Sigeca. Da je riječ o utvrdi, vidi se i po opkopu koji je naznačen na karti. U svojim prijašnjim radovima povezao sam ga sa Strugom, dijelom Đurđevečko-prodavičkog vlastelinstva i pretpostavio da je podignut u vrijeme kad su neki potomci bana Mikca podijelili vlastelinstvo te je jedan od njih sagradio vlastito sjedište uprave. Međutim, teza se ne slaže s prije iznesenom pretpostavkom da je rijeka Drava tekla uz sami sjeverni rub Sigeca i ostavljala Grad na svojoj sjevernoj obali. Stoga bi se dalje moglo reći da ovaj toponim pripada srednjovjekovnoj priči o Prekodravlju, a ne Podravini i spomenutom vlastelinstvu.

Uz istočni rub ovog zavoja Drave na istoj karti zabilježen je toponim Gradina. Možemo isključiti mogućnost da je ovo povezano s ostacima utvrde Pepelara jer je predaleko. Koliko mogu zaključiti po mjestu na kojem se nalazi mjesno ime Gradina, ona je i u vrijeme crtanja karte, ali i poslije bila uz lijevu

obalu rijeke. Nema sumnje da, kao i Grad, ona označava postojanje nekadašnje utvrde, ali ni približno ne mogu odrediti o kojem je objektu opisanom u dokumentima riječ ako su ga uopće zabilježili. Vjerojatno je Gradina povezana s posjedom Breznica na kojem se spominju dvije utvrde. Možda je ovo bila treća utvrda koja nije spomenuta u izvorima, a čuvala je prijelaz preko rijeke i bila manje važna.

ZAKLJUČAK

Prekodravlje je jedno od mjesta na kojima se susreću dva etnosa i na kojem je svaki od njih pokušavao dokazati svoje pravo na isti komad zemlje. Nema sumnje da je već u srednjem vijeku slavenstvo izgubilo bitku, ali je s naseljavanjem u XVIII. stoljeću ovo postao neprijeporno hrvatski kraj, prvo u etničkom smislu, a u konačnici i u političkom. Ipak, za razvijeni i kasni srednji vijek može se reći da su veze Prekodravlja s Hrvatskom bile vrlo jake i stalne, što se vidi kroz cijeli ovaj rad. Tako su vlasnici Zakanya bili hrvatski knezovi Kurjakovići, a nakon njih obitelji Dombaj i Batthyany koje su bile utjecajne u Slavoniji. Vlasnici Berzence držali su posjed Mušnju (današnji Šandrovac) do kraja srednjeg vijeka, a Forster, koji je preuzeo većinu njihovih posjeda u Mađarskoj, bio je kaštelan Đurđevca. Možemo spomenuti i posjed Csorgo u blizini Breznice koji je držao viteški red ivanovaca, a na izmaku srednjeg vijeka obitelj Tahy, oboje povezani s Hrvatskom.

Kako sam već nekoliko puta naglasio, u srednjem vijeku je područje današnjeg Prekodravlja bilo podijeljeno između dva posjeda čije su se zemlje pružale i izvan njega. Istočni dio bio je pod imanjem Breznica s upravnim sjedištem i sjedištem vlasnika prvo u utvrdi Sveta Elizabeta, čiji se ostaci zvani Pepelara i danas vide pokraj Ždale, a zatim uz nju i u utvrdi Breznica. Na posjedu je bilo dvadesetak sela od kojih pet ili šest pouzdano možemo smjestiti u samo Prekodravlje. Na imanju je osim spomenutih utvrda bilo i barem jedno trgovište, a pretpostavljam i dvije župne crkve - Svih Svetih i Svete Elizabete. Srednjovjekovna crkvena povijest ovog prostora mora se još istražiti. Zapadni dio Prekodravlja bio je dio posjeda Zakany koji je glavninu zemalja imao oko današnjih sela Zakany i Gyekenyes. Na našoj strani granice pouzdano je kao pripadnost Zakanyu utvrđeno samo selo Into, čije je ime sačuvano u toponimu Hintov zapadno od Gole. Na posjedu su bili kaštel i dva trgovišta te nekoliko sela. Na krajnjem zapadnom dijelu Prekodravlja prostor između državne granice i rijeke Drave vrlo je uzak, ali nekada je, koliko se može zaključiti iz prvih točnijih karata iz XVIII. stoljeća, bio širi jer je Drava sezala sve do današnjih sela Drnje i Sigetec. Rekonstrukcija srednjovjekovnog stanja ovog područja vrlo je komplicirana jer je veliki dio stare toponimije izbrisan nestankom stanovništva u vrijeme protuosmanskih ratova kad su ovuda prolazile brojne vojske. Zato će trebati istražiti preostala mjesna imena, ali i provesti opsežnija arheološka istraživanja kako bi se dobila što točnija slika ovog razdoblja povijesti.

SUMMARY

This paper covers the medieval part of the history of Prekodravlje, the Croatian territory north of the Drava River opposite the Drava river basin called Podravina region. Today, it is the area of the Municipality of Gola in Koprivnica-Križevci County. In the Middle Ages, the area was divided between the estates of Zakany and Breznica, and that is why this paper tried to present the history of both of these estates with special emphasis on their toponymy and territorial structure. All settlements are listed, most of which no longer exist. All other local names appearing in the documents are also listed and analyzed. Several villages belonged to the Zakany estate, which occupied the western part of Prekodravlje region, but only one village was proved to be located in the Prekodravlje region. The property also had two market places and a castle as the seat of administration. The Breznica/Berzence estate had about twenty villages, two fortresses, Breznica and St. Elizabeth, and a market place. In the part of the property that was located in today's Prekodravlje region, there were five or six villages, as well as the fortress and market place of St. Elizabeth. The paper tried to prove that in the Middle Ages, Prekodravlje region was wider in its western part and extended all the way to the present-day villages of Drnje and Sigetec.